

dr hab. prof. UP Robert Kłaczyński
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
Wydział Politologii
robert.klaczynski@up.krakow.pl

ROSYSJSKO-UKRAIŃSKI KONFLIKT 2014-2017 JAKO PRZYKŁAD WOJNY HYBRYDOWEJ. GENEZA, POLITYKA, GOSPODARKA

THE RUSSIAN AND UKRAINIAN CONFLICT OF 2014-2017 AS AN EXAMPLE OF A HYBRID CONFRONTATION. GENESIS, POLITICS, ECONOMICS

Streszczenie: Rosyjsko-ukraińskie zmagania 2014-2017 są typowym przykładem konfliktu hybrydowego z elementami charakterystycznymi dla zmagania asymetrycznych. Jest on toczony na wielu płaszczyznach często bezpośrednio nie związanych z działaniami o charakterze militarnym. Dokonując analizy konfliktu należy zwrócić uwagę na szeroki wachlarz używanych środków w celu realizacji przyjętej strategii. Federacja Rosyjska, która po załamaniu politycznym, militarnym nade wszystko zaś gospodarczym mającym miejsce w ostatniej dekadzie XX wieku, obecnie odbudowuje swoją mocarstwową pozycję często wykorzystuje narzędzia charakterystyczne dla hybrydowego pola zmagania.

Słowa kluczowe: Federacja Rosyjska, Unia Europejska, Ukraina, asymetryczny konflikt.

Summary: The Russian-Ukrainian struggle (2014-2017) is a typical example of hybrid conflict with some elements characteristic for asymmetric ones. It is done on various platforms, often not connected to direct military efforts. In the analyze process one should focus on the variety of tools combined with a view to achieve particular strategic aims. The Russian Federation – which is now rebuilding its imperial position after political, military and first of all economical breakdown of late 20th century – often uses tools characteristic for hybrid conflicts. The paper “Russian-Ukrainian conflict of 2014-2017 as an example of hybrid confrontation – genesis, politics, economy” focuses on clarifying the Russian reality-creating tools in the broad security area. It also describes current relations, abilities and limitations of the conflicted states and the possible future perspectives. One should notice that such analyze covers all conflicted parts that determines the dynamics of war proceedings.

Keyword: Russian Federation, European Union, Ukraine, asymmetric conflict.

Wprowadzenie

Rosyjsko-ukraiński konflikt, który trwa już ponad trzy lata ogniskuje się wokół kilku kluczowych kwestii. Fundamentalną sprawą wydaje się być przyszłość Ukrainy determinowana czynnikami militarnymi, politycznymi w końcu gospodarczymi. Najważniejszą rolę odgrywają jednak kwestie związane z szeroko rozumianym bezpieczeństwem. Dotyczy to zarówno państwa rosyjskiego jak i Ukrainy. Dla Federacji Rosyjskiej perspektywa dalszego przybliżania się infrastruktury wojskowej do granic oznaczałaby nie tylko dramatyczne ograniczenie strefy wpływów ale także wydatne zmniejszenie potencjału obronnego państwa rosyjskiego [Rodkiewicz, Rogoża, Wierzbowska-Miazga 2014, s. 1-4]. Nie bez znaczenia dla rosyjskich elit politycznych pozostaje także możliwość budowy od podstaw ukraińskiej państwowości opartej o wzory demokratycznego państwa prawa, czerpiącej swoje źródła od państw „obszaru eruoatlantyckiego”. Tak definiowane państwo ukraińskie mogłoby w przyszłości emanować na rozwój systemu politycznego, gospodarczego i kulturowego Federacji Rosyjskiej co jest niezgodne z wizją państwowości opartej w dużej mierze o „wschodnie wzory” zarządzania instytucją państwa, jak również społeczeństwem, realizowaną przez obecną rosyjską elitę władzy. Spoglądając na konflikt z perspektywy rosyjskiej, nie mogą więc wzbudzać zdziwienia podejmowane przez kremłowski ośrodek decyzyjny działania charakterystyczne dla wojny hybrydowej, mające na celu doprowadzenie do sytuacji, w której Ukraina zostanie uznana jako „failing state” (państwo upadłe) [Gruszczak 2011, s. 11; Rodkiewicz, Rogoża, Wierzbowska-Miazga 2014, s. 2]. W celu realizacji tak zdefiniowanej strategii, strona rosyjska stara się wykorzystywać istniejący w sferze polityki, kultury, wyznawanych wartości podział ukraińskiego społeczeństwa. W dużym stopniu jest to wynikiem historycznych, politycznych, kulturowych uwarunkowań, których genezy można poszukiwać w wydarzeniach mających miejsce na ziemiach ukraińskiej w drugiej połowie XVII wieku [Riabczuk 2006, s. 1-202; Olszański 2003, s. 139-157]. W tle konfliktu odbywa się gra wielkich mocarstw o wpływy i znaczenie na arenie międzynarodowej, co znajduje swoje negatywne przełożenie na możliwości relatywnie szybkiego wygaszenia, w późniejszym okresie kompromisowego rozwiązania narosłych problemów [Przybyła 2016, s. 117-131; Kozłowski 2015, s. 1-11; Malinowski 2014, s. 1-6].

Analiza problemów zawartych w artykule naukowym została oparta o metodę studium przypadku, która zdaniem autora jest najbardziej reprezentatywna w przypadku podejmowanych zagadnień. Autor w czasie prowadzonych badań wykorzystał szeroko dostępne źródła polskie uzupełnione źródłami obcojęzycznymi. Sięgnął po materiały ośrodków analitycznych, prace monograficzne jak również materiały w drukach zwartych. Cennym, bowiem obejmującym wydarzenia aktualne, źródłem informacji były pozycje netograficzne.

Geneza konfliktu

Genezy rosyjsko-ukraińskiego konfliktu zbrojnego należy szukać w historii. Aż do końca osiemnastego stulecia ziemie wchodzące w skład współczesnej nam Ukrainy były podzielone pomiędzy dwie europejskie potęgi: Imperium Rosyjskie oraz Rzeczpospolitą. W wyniku rozbiorów Polski większa część ziem ukraińskich znalazła się pod rosyjską jurysdykcją. [Zaszkilniak 2016, s. 1-12]. Niewielka część, tak zwana Galicja weszła w skład państwa austriackiego z czasem nowego organizmu politycznego, którzy przybrał nazwę Austro-Węgier. To właśnie w Galicji narodził się ukraiński nacjonalizm, dojrzwieć zaczęła myśl o konieczności budowy nowego organizmu państwowego. Pierwsze nieudane próby zostały podjęte po zakończeniu I Wojny Światowej. Niepodległości Ukrainy przeciwstawiły się zarówno odradzająca się po 123 latach zaborów Polska, jak również starająca się powrócić na arenę międzynarodową jako wielkie mocarstwo po zamęcie rewolucyjnym oraz wojnie domowej Bolszewicka Rosja. Mimo rosnącego znaczenia ruchów nacjonalistycznych przez następne 70 lat nie udało się zbudować ukraińskiej państwowości. Udało się za to zbudować podstawy polityczne, kulturalne, które legły u podstaw ukraińskiego bytu państwowego w początku lat 90. XX stulecia. Na szczególną uwagę zasługuje rola ukraińskiej emigracji, zwłaszcza w zakresie ugruntowania fundamentalnych, dla istnienia narodu, czynników cywilizacyjno-kulturowo-tożsamościowych takich jak: język, wspólnota historycznych doświadczeń, regionalna kultura, tradycje [Giedrojc 2004, s. 1-802]. Nie wolno jednak przy tym zapominać o istniejącym podziale społeczeństwa ukraińskiego. Pokrywał się on z podziałem geograficznym na zachodnią proniepodległościową część Ukrainy oraz zorientowany na Rosję wschód kraju. Podział ten przetrwał rozpad ZSRR. Przez ponad dwie dekady niepodległości pozostawał w swoistej politycznej hibernacji, co było możliwe wskutek prowadzonej, przez władze ukraińskie, polityki wielosektorowej. Wraz z zerwaniem z tak definiowaną strategią polityczną nastąpiło, przy wydatnej pomocy strony rosyjskiej, odmrożenie istniejących różnic oraz podziałów [Jakubowski 2008, s. 100-120; Kaczyńska 2014, s. 175-185]. Zerwanie z polityką balansu pomiędzy Wschodem a Zachodem, do pewnego stopnia, wynikało również z rozbudzonych nadziei ze strony ukraińskich elit politycznych, kulturowych oraz zwykłych mieszkańców koncentrujących się na realizacji ambitnej strategii trwałego związania się ze strukturami świata zachodniego. Niektórzy zachodni analitycy postrzegali Ukrainę jako swoisty „polityczno-ekonomiczny sworzeń”, który może w przyszłości stanowić dla „przestrzeni euroatlantyckiej” wygodny korytarz łączący państwa zachodnie z dynamicznie rozwijającą się Azją. Nie bez znaczenia było też osłabienie roli oraz znaczenia Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej. Włączenie do zachodniej strefy bezpieczeństwa Półwyspu Krymskiego, przesunięcie umownej granicy Paktu Północnoatlantyckiego w bezpośrednią bliskość Smoleńska i Moskwy wymusiłoby zmiany w rosyjskiej strategii bezpieczeństwa, ograniczyło w sposób wyraźny możliwość skutecznej reakcji na zachodzące w Europie procesy polityczno-ekonomiczne, od których zależy przyszłość „Starego Kontynentu”. Konflikt był też do pewnego stopnia generowany sytuacją wewnętrzną Federacji Rosyjskiej. Ro-

syjskie elity polityczne z prezydentem Władimirem Putinem nie mogły sobie pozwolić na utratę Krymu symbolu oporu armii radzieckiej w czasie II Wojny Światowej oraz wschodnich obszarów państwa ukraińskiego zamieszkałych w większości przez ludność rosyjskojęzyczną. Nie należy nie doceniać elementów kulturowych, historycznych, które często na obszarze państw mających charakter autorytarny, przejawiających skłonności do postaw nacjonalistycznych, biorą górę nad chłodną kalkulacją politycznych zysków i strat. Problem ten nie dotyczy zresztą samej Rosji i obejmuje swoim zasięgiem państwa byłego ZSRR oraz kraje Europy Środkowo-Wschodniej. Często jest on jednak marginalizowany przez zachodnich analityków w ocenie zjawisk politycznych, społecznych, jak również w sferze bezpieczeństwa. Najważniejszym jednak błędem popełnionym przez stronę ukraińską, do pewnego stopnia również wspierającego ukraińskie dążenia do wyboru własnej drogi rozwoju szeroko rozumianego Zachodu, okazał się brak dostatecznej wiedzy na temat procesów zachodzących w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej. Ta ostatnia przestała być reaktywna, opierająca się na narzędziach defensywnych. Wydarzenia związane z Ukrainą oraz Syrią pokazały, iż państwo rosyjskie zgłasza, poparte argumentami siły, aspiracje wielkomocarstwowe. Po raz kolejny brak elementarnej wiedzy historycznej przyczynił się do rozwoju niekorzystnego dla państw UE, szerzej NATO, scenariusza wydarzeń. Analizując rozwój wojny hybrydowej na Ukrainie, w większym stopniu niż dotychczas, należy zwracać uwagę na czynnik historyczny kształtujący świadomość elit ale również determinujący te elity do określonych działań nie zawsze będących w zgodzie z zasadami „real polityc”.

Polityczne znaczenie konfliktu

Rosyjsko-ukraiński konflikt wpłynął w sposób istotny zarówno na sferę relacji wewnętrznych obydwu stron sporu jak również pewne przewartościowania polityczne wśród państw bezpośrednio zainteresowanych rozwojem wydarzeń na arenie relacji międzynarodowych. W sferze relacji wewnętrznych umocnił on pozycję prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina. Słabnące tempo rozwoju gospodarczego kraju, brak nowych prorozwojowych impulsów spowodował, iż koniecznym było podjęcie działań na arenie międzynarodowej, rekompensując tym samym pogarszającą się sytuację wewnętrzną państwa. Zajęcie Krymu scementowało wokół prezydenta nie tylko elity polityczne kraju ale co ważniejsze samych obywateli [Kowalczyk 2015, s. 1-64]. Podjęte przez rosyjskie władze działania były zgodne z oczekiwaniami większości Rosjan. Wysokie, ponad 90% poparcie umożliwiło Władimirowi Putinowi przeprowadzenie zmian w aparacie władzy, dalsze wzmocnienie struktur państwa, nade wszystko jednak, przyczyniło się do wprowadzenia koniecznych reform systemu gospodarczego państwa opierającego się dotychczas na monokulturowym modelu rozwoju [PAP 2015]. W czasie trwania rosyjsko-ukraińskiego sporu strona rosyjska starała się wprowadzać liczne narzędzia charakterystyczne dla wojny hybrydowej co przyniosło efekt w postaci intensyfikacji działań o charakterze specjalnym, umocnienie wizerunku rosyjskiego przywódcy poprzez odpowiednie sterowanie opinią publiczną, dezinformację opinii międzynaro-

dowej [Cheda 2015, s. 33]. Zmiany w rosyjskiej polityce wewnętrznej można również odczytywać jako nową wartość w narodowej strategii politycznej, w pojmowaniu świata i miejsca Rosji na globalnej mapie relacji międzynarodowych. Interwencja na Krymie stanowi ostatni, niezwykle mocny akord odchodzenia od polityki marzeń o odbudowie imperium skupiającego wszystkie państwa i narody tworzące niegdyś potężny ZSRR. Rosjanie zdają się wybierać drogę budowy potężnej Rosji, w skład której w przyszłości wejdą obszary należące niegdyś do imperium rosyjskiego. W myśl założeń Rosja stanie się wspólnym domem dla wszystkich Rosjan rozproszonych po byłych związkowych republikach a obecnie niezależnych państwach, realizujących coraz śmielej etnocentryczną politykę narodowościową. W tak definiowanej strategii Władimir Putin miałby odgrywać rolę przywódcy zbierającego rozproszone ruskie ziemie i mieszkańców w jeden silny organizm jak to nieraz miało miejsce w historii tego potężnego kraju. Tak definiowane zamiary biorąc pod uwagę obecne uwarunkowania geopolityczne wyrażające się w słabości świata zachodniego, permanentnej wojnie z terroryzmem, brakiem pogłębionej wymiany myśli na temat przyszłości szeroko rozumianego Zachodu, wydają się być możliwe do realizacji.

Zdecydowanie bardziej negatywne konsekwencje konfliktu mają miejsce w przypadku państwa ukraińskiego. Nie udało się Ukraincom mimo podejmowanych działań utrzymać jedności kraju. O ile w przypadku Krymu było to do pewnego stopnia zrozumiałe, warunkowane składem etnicznym krymskiej autonomii, splecioną więzami z Rosją historii Półwyspu Krymskiego, w końcu prorosyjskimi sympatiami ludności zamieszkującej Krym, o tyle w przypadku wschodnich obszarów państwa ukraińskiego ujrzały światło dzienne wszystkie niedoskonałości ukraińskiego systemu politycznego. Nowym władzom przyszło działać w warunkach wysoko niesprzyjających budowie państwowości. Jedynym atutem był wzrost nastrojów patriotycznych, który jednak nie objął całości ukraińskiego społeczeństwa, w dodatku z upływem czasu pod presją ekonomiczną, polityczną wyraźnie osłabł. Na tym „politycznym paliwie” nie można jednak bazować w nieskończoność zwłaszcza, iż nie udało się doprowadzić do choćby częściowego ukrócenia praktyk korupcyjnych, nepotystycznych. Nastąpiła dalsza pogłębiona kryminalizacja wszystkich niemalże struktur aktywności państwa, pojawiły się nieregularne formacje zbrojne często podlegające miejscowym oligarchom, niż uznające zwierzchnictwa ukraińskiego dowództwa sił zbrojnych [Żochowski, Jaroszewicz 2017, s. 1-5; Why 2016, s. 1]. Pomoc płynąca z Zachodu zapobiegła bankructwu państwa nie zdołała jednak przyczynić się do jego rozwoju. Struktury ukraińskiej państwowości czy to polityczne czy gospodarcze są zbyt słabe, niestabilne aby można było mówić o właściwym wykorzystaniu pomocy płynącej ze strony państw UE jak również USA. Zbyt silne okazały się również powiązania ekonomiczne ze stroną rosyjską aby można było z pominięciem Rosji budować od podstaw struktury gospodarcze państwa. Elity ukraińskie powinny to przewidzieć, godząc się na konfrontację z mocarstwem jakim jest Federacja Rosyjska. Brak odpowiedniej kalkulacji ekonomicznej, zarysowanej strategii gospodarczej nowego otwarcia, przyniósł skutek w postaci destabilizacji ekonomicznej ukraińskiego państwa [Sarna 2014, s. 1-4]. Pomimo pewnych korzystnych zmian, które objęły ukraińskie siły zbrojne po pierwszej fazie konfliktu, w dalszym ciągu trudno

mówić o pełnym zaufaniu do struktur siłowych w tym zwłaszcza armii i służb specjalnych. Silny nacjonalistyczny pierwiastek w ukraińskiej polityce wewnętrznej przekłada się na relacje z państwami ościennymi, w tym będącą zarówno przed jak i trakcie konfliktu, najważniejszym sojusznikiem Ukrainy w Europie – Polską. Pogorszenie relacji z sąsiadami ujemnie wpływa na ocenę możliwości odbudowy ukraińskiej państwowości w oparciu o europejskie wartości [Olszański 2015, s. 1-12]. W tak definiowanej rzeczywistości politycznej, gospodarczej ukraińskiego państwa, nie ma miejsca na konstruktywne rozmowy o integracji Ukrainy ze strukturami Zachodu. W dalszym ciągu Ukraina pozostaje zakładnikiem polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej. W dużym stopniu to od Rosji zależą przyszłe losy państwowości ukraińskiej. Bez osiągnięcia konsensu ze stroną rosyjską sytuacja państwa ukraińskiego w ramach prowadzonej polityki wewnętrznej jak również strategii zagranicznej nie ulegnie poprawie. Rosjanie umiejętnie wykorzystują narzędzia wojny hybrydowej w celu dyskredytacji państwowości ukraińskiej. Poprzez masowe środki przekazu nadające w języku obcym docierają do milionów odbiorców w państwach zachodnich. Wydaje się, iż wyciągnęli oni wnioski z fatalnej polityki informacyjnej w okresie I wojny czeczeńskiej 1994-1996. W przypadku neutralizacji zagrożenia ze strony ukraińskiej, tatarskiej na Krymie, dokonują oni prewencyjnych aresztowań, stać ich również na procesy pokazowe [Olszański 2014, s. 1-6]. Umiejętnie przedstawione racje trafiają do opinii międzynarodowej i jeśli nawet nie przekonują mieszkańców państw „obszaru euroatlantyckiego” to wyraźnie jednak ograniczają, wyciszają krytykę polityki rosyjskiej wobec państwa ukraińskiego [Darczevska 2014, s. 1-36].

Istotną rolę w kształtowaniu konfliktu pełnią państwa zachodnie. Zarówno USA, jak i kraje tworzące UE nie biorą bezpośredniego udziału w konflikcie zbrojnym ale wspierają stronę ukraińską stosując narzędzia politycznego oraz gospodarczego nacisku. W przypadku Amerykanów dochodzi jeszcze wsparcie militarne w postaci dostaw broni dla ukraińskich sił zbrojnych co wpływa na zaostrenie i tak niedobrych już relacji na linii Waszyngton – Moskwa. Państwa UE choć w zróżnicowanym stopniu i z różnym natężeniem, angażowały się już wcześniej w proces wspierania państw europejskiej części obszaru byłego ZSRR na rzecz ich przyszłej akcesji w struktury NATO oraz UE. Tak definiowane działanie spotkało się z wrogą reakcją strony rosyjskiej, która nie mogła pozwolić sobie na utratę wpływów w europejskiej części byłego państwa radzieckiego, bowiem skutkowałoby to znaczącym ograniczeniem możliwości w sferze bezpieczeństwa, obronności. Przekreślałoby również plany rosyjskiej elity władzy związane z odbudową znaczenia Federacji Rosyjskiej na arenie globalnej. Odpowiedzią Rosji na działania Zachodu była interwencja na Ukrainie oraz zaangażowanie się po stronie prezydenta Asada w konflikt syryjski. W ramach działań hybrydowych Rosjanie wykorzystali również narzędzia cybernetyczne. Paradoksem jest fakt, iż posiadający znacząco większy od rosyjskiego potencjał cybernetyczny Zachód, pozostaje w dalszym ciągu słabo zabezpieczony przed konsekwencjami rosyjskich cyberataków. Cyberprzestrzeń to obszar newralgiczny dla wojny hybrydowej. Doskonale o tym wiedzą rosyjscy strategowie umiejętnie wykorzystując pozostające, w ich arsenale środków cybernetycznych, narzędzia [Ciechanowicz 2016, s. 1-3].

Działania podejmowane przez stronę rosyjską w ramach szeroko definiowanej wojny hybrydowej wyhamowały niekorzystne dla Rosji zmiany na arenie globalnej, przyczyniły się do jej umocnienia, choć z drugiej strony pogłębiły kryzys gospodarczy oraz doprowadziły do spadku stopy życiowej przeciętnego Rosjanina. Nastąpił za to wyraźny wzrost nastrojów nacjonalistycznych co umocniło rosyjską elitę władzy, która uzyskała społeczny mandat do prowadzenia polityki odbudowy mocarstwowej pozycji na arenie międzynarodowej, kosztem poważnych wyrzeczeń socjalno – gospodarczych [Strzelecki 2017, s. 1-8; Chawryło 2014, s. 1-4]. Rosyjsko-ukraiński konflikt wykazał słabość Zachodu, brak poważniejszych argumentów w sporze z państwem rosyjskim. W dalszym ciągu to Rosja jest głównym punktem odniesienia w polityce wschodniej państw NATO oraz UE. Nie wydaje się aby w tym zakresie mogło dojść do zmian, przewartościowań w polityce państw „obszaru euroatlantyckiego”. Powrót do zimnowojennej retoryki spycha Federację Rosyjską w stronę Azji co osłabia państwo rosyjskie pośrednio uderzając również w struktury świata zachodniego. Rośnie za to niewspółmiernie do poniesionych na arenie międzynarodowej wyrzeczeń rola ChRL. Paradoksem konfliktu rosyjsko – ukraińskiego pozostaje fakt, iż to właśnie „Państwo Środka” praktycznie nie zaangażowane w rozgrywające się na Ukrainie wydarzenia, stało się beneficjentem tak wygenerowanej sytuacji [BBC 2014, s. 1-4; Mano 2017, s. 1-5].

Rosyjsko-ukraiński konflikt i jego wpływ na sferę bezpieczeństwa

Znaczenie Ukrainy dla strategii politycznej odbudowy mocarstwowej pozycji na obszarze europejskim ma dla Federacji Rosyjskiej newralgiczne znaczenie. Ukraina obok Białorusi stanowi istotną część buforowej strefy bezpieczeństwa oddzielającej Federację Rosyjską od państw obszaru euroatlantyckiego. Wskutek rozpadu ZSRR infrastruktura NATO sojuszu obronnego powszechnie postrzeganego przez rosyjskie elity polityczne jako zagrożenie dla interesów rosyjskich przesunęła się do linii granicznej rzeki Bug oraz granic oddzielających północną część państwa rosyjskiego od państw bałtyckich. Powstała w ten sposób możliwość wyprowadzenia szybkiego natarcia w rejonie Petersburga oraz drugiego koncentrującego się na Moskwie. Zakładając hipotetyczny scenariusz konfliktu pomiędzy Federacją Rosyjską a NATO, w przypadku włączenia Ukrainy do infrastruktury obronnej Zachodu, Rosja znalazłaby się w położeniu krytycznym. Jedynym de facto narzędziem odstraszenia pozostaje w dyspozycji rosyjskich sił zbrojnych broń jądrowa. Nie jest to jednak ofensywne narzędzie kreacji relacji międzynarodowych ma ono charakter defensywny, mocno destrukcyjny. Stąd też zapewne wzięła się nagła, zdecydowana reakcja władz rosyjskich na wydarzenia, które miały miejsce w latach 2013/2014 na Ukrainie a związane były z „Rewolucją na Majdanie”. Ukraina w strukturach Zachodu mogłaby osłabić militarny wymiar rosyjskiej strategii odbudowy mocarstwowej pozycji Rosji na obszarze „Starego Kontynentu”. Rosjanie utraciliby również potrzebną do bieżącej produkcji infrastrukturę przemysłu zbrojeniowego pozostającego w dyspozycji władz ukraińskich. Obecnie można zauważyć problemy z realizacją niektórych zamówień zbrojeniowych ze strony rosyjskich konsorcjów od-

powiedzialnych za produkcję broni i uzbrojenia. Przykładem są problemy z masową produkcją silników dla lotnictwa bojowego oraz turbin dla okrętów wojennych. W pierwszym przypadku dotyczy to umów z ukraińskim zakładem produkcji lotniczej „Motor Sicz”, w drugim przypadku konsorcjum „Zoria Maszprojekt” odpowiedzialne za produkcję turbin dla wielkich jednostek floty. Rosjanie nie będą mogli również skorzystać z pomocy ukraińskiego „Chartronu” z Charkowa, który zajmuje się systemami naprowadzania rakiet oraz „Jużmaszu” z Dniepropietrowska – zakładu produkującego rakiety. Rosjanom udało się co prawda uruchomić własne moce produkcyjne w tym zakresie. Są one jednak dalece nie wystarczające. Wiele do życzenia pozostawia również precyzyjność, niezawodność wykonania odpowiednich części dla rosyjskiego przemysłu zbrojeniowego zarówno przez działające, jak stworzone ad hoc w ostatnim okresie w Federacji Rosyjskiej, zakłady [Kozak 2014, s. 1-5].

Niewątpliwie pozytywnym dla rosyjskiej sfery bezpieczeństwa aspektem konfliktu było przejęcie infrastruktury militarnej na Krymie oraz samego Półwyspu, którego strategiczne znaczenie dla Federacji Rosyjskiej, mimo upływu czasu zmieniającej się rzeczywistości areny zmagania militarnych, nie maleje. Poprzez Krym Rosjanie posiadają dostęp do otwartych portów morskich, z których ich flota czarnomorska może operować na Morzu Czarnym oraz poprzez dostęp do cieśnin pozostających pod kontrolą rządu tureckiego na Morzu Śródziemnym. Poza portami na Krymie Rosjanie nie posiadają żadnych innych większych instalacji portowych w basenie czarnomorskim z których mogliby prowadzić efektywne działania bojowe. W wyniku operacji krymskiej siły zbrojne Federacji Rosyjskiej przejęły również jedyny na obszarze byłego ZSRR poligon, służący do przeprowadzania ćwiczeń z zakresu wykorzystania lotnictwa morskiego operującego z pokładów okrętów bojowych, w tym zwłaszcza jedynego pozostającego na wyposażeniu floty lotniskowca „Admirał Kuzniecowa”. Warto przy tym podkreślić, iż poligon ten zostanie zapewne wykorzystany w przypadku realizacji rosyjskich planów rozbudowy floty lotniskowców. Rosjanom udało się również wyeliminować ukraińską flotę bojową, której obecna wartość zamknięcia to jedyny zdolny, do prowadzenia na większą skalę operacji bojowych, okręt „Admirał Sahajdaczny”. Wejście Krymu w skład Federacji Rosyjskiej przyczyniło się do wzmocnienia tempa modernizacji Floty Czarnomorskiej oraz zakupu nowych okrętów bojowych [Витко 2017, s. 1-6].

Część przejętego uzbrojenia, ze względu na wartość bojową, została przekazana stronie ukraińskiej. W skład rosyjskich sił zbrojnych weszło za to ponad 8 tysięcy żołnierzy reprezentujących przed konfliktem siły zbrojne Ukrainy. Rosjanie stali się w ten sposób hegemonom Morza Czarnego, choć ze względu na wartość marynarki wojennej Turcji będącej częścią połączonych flot NATO nie możemy już mówić o Morzu Czarnym jako o zamkniętym akwenie, na którym operuje wyłącznie rosyjska flota wojenna. Rosjanie przejęli również strategicznie ważne krymskie lotniska wojskowe w Kirowskoju i Dżankoj. Zajęli również należące uprzednio do ukraińskiej 204 brygady lotnictwa strategicznego lotnisko w Belbek. Przejęcie Krymu umożliwiło również większą niż dotychczas kontrolę nad eksploatowanym gazociągiem „Błękitny Potok”, którego gaz ziemny trafia bez pośrednictwa Ukrainy do Turcji [Wilk 2014, s. 1-14].

Ekonomiczne znaczenie konfliktu

Zerwanie przez Ukrainę ekonomicznych więzi z Federacją Rosyjską dla tej ostatniej oznaczało utratę poważnego rynku zbytu rosyjskich towarów oraz kluczowego kontrahenta miejscowego przemysłu ciężkiego. Przekreślało również ideę reintegracji obszaru byłego ZSRR w oparciu o czynnik gospodarczy. Z geopolitycznego punktu widzenia odcinało Federację Rosyjską od bezpośredniego, poprzez neutralnie przyjazną do tej pory Ukrainę, dostępu do europejskiego rynku wymiany handlowej. Zakłócało również proces przesyłu ropy naftowej i gazu ziemnego poprzez system powstałych jeszcze w czasach radzieckich rurociągów [Konończuk 2016, s. 1-3]. Efektem konfliktu zbrojnego stała się decyzja władz ukraińskich o zmniejszeniu ilości nabywanego z Federacji Rosyjskiej gazu ziemnego. Władze ukraińskie rozpoczęły import „błękitnego paliwa” od polskiego PGNiG poprzez punkt odbiorczy w Hermanowicach. Łącznie w skali roku na Ukrainę ma docierać blisko 1,5 mld m³ surowca. Paradoksem jest fakt, iż surowiec pochodzi od dostawcy rosyjskiego i jest sprzedawany przez stronę polską, która zobowiązała się umowami do zakupu gazu ziemnego w ilości zakontraktowanej bez względu na obecne zapotrzebowanie. Wygenerowane nadwyżki sprzedajemy więc Ukrainie. Trudno jest przy tym odnieść się do skutków finansowych tak definiowanej polityki. Można jedynie podejrzewać, iż celem polsko – ukraińskiej umowy o dostawach gazu ziemnego jest pomoc ze strony władz polskich, które w tym przypadku działają w oparciu o interes polityczny. Kalkulacje ekonomiczne schodzą w tak definiowanej rzeczywistości na plan dalszy [Maciążek 2016, s. 1-3]. Ukraina stara się nie paraliżować dostaw gazu ziemnego dla państw europejskich poprzez sieć przesyłową. Co prawda jako kraj tranzytowy miałyby takie możliwości ale ich wykorzystanie fatalnie wpłynęłoby na stosunki strony ukraińskiej z zainteresowanymi dostawami gazu państwami „obszaru euroatlantyckiego” a na taki rozwój wydarzeń władze ukraińskie nie mogą sobie pozwolić [Kardaś, Konończuk, s. 1-6]. Zajmując Półwysep Krymski strona rosyjska przejęła również złoża gazu ziemnego oraz ropy naftowej zalegające dno morskie Morza Czarnego oraz stanowiącego jego odnogę Morza Azowskiego. Mimo roszczeń ze strony ukraińskiej Rosjanie zdecydowali się na eksploatację złóż szelfu krymskiego. Na razie trwają prace studyjne nad uruchomieniem produkcji. Szacuje się, iż dno Morza Czarnego zalega blisko 1,6 bln m³ gazu ziemnego oraz blisko 320 mln ton ropy naftowej [Wyganowski 2015, s. 1-4].

W wyniku aneksji Krymu strona rosyjska przejęła odpowiedzialność za jego finansowanie. W związku z tym pojawiły się problemy, z których większą część udało się rozwiązać. Niektóre jednak pozostają nadal nierozstrzygnięte, wpływając na ocenę ekonomiczną aneksji. Jednym z nich jest brak dostępu do wody ze strony krymskiego przemysłu rolnego. Główny kanał nawadniający Półwysep Krymski swoje źródła wody czerpie z ukraińskiego systemu wód wewnętrznych. Ukraińcy starają się ograniczać dostęp do wody celem wywołania kryzysu ekonomicznego na Krymie. Jak do tej pory Rosjanom nie udało się wygenerować odpowiedniego rozwiązania, ich działania mają charakter tymczasowy i koncentrują się na dostarczeniu wody pitnej dla mieszkańców

Krymu. Potrzeby rolnictwa w tym względzie schodzą na plan dalszy [Na Krymie 2017, s. 1; Trusiewicz 2015, s. 1].

Stosunkowo łatwo Rosjanie uporali się z brakiem dostaw ukraińskiej energii elektrycznej. W celu uzyskania niezależności energetycznej od Ukrainy, Rosjanie przeprowadzili po dnie Morza Azowskiego łącza energetyczne, którymi energia elektryczna trafia na Półwysep Krymski. Obecnie kontynuowane są prace nad rozbudową sektora energetycznego Krymu w tym budowy dwóch elektrowni. Zapewni to Półwyspowi Krymskiego pełną niezależność energetyczną [Dostawy 2015, s. 1-3; Jakubik. Stępiński 2015, s. 1-4; PAP 2017, s. 1].

Poważnym potencjałem dysponuje również krymska branża turystyczna. Według strony rosyjskiej w 2016 roku Półwysep Krymski odwiedziło blisko 6,5 mln turystów. W 2017 roku Rosjanie liczą na 7 mln turystów. Powyższe informacje są trudne do zweryfikowania. W polskich środkach masowego przekazu dominuje obraz Krymu pozbawionego większych dochodów z branży turystycznej. Wydaje się jednak, iż ilość turystów odwiedzających Krym wzrasta. Wpływ na to ma zarówno polityka władz rosyjskich, które zachęcają urzędników administracji publicznej do pobytu na Krymie oferując poważne zniżki jak również napływ turystów z Ukrainy, którzy przyzwyczajeni do wypoczynku na Półwyspie coraz liczniej odwiedzają krymskie kurorty [Fischer, Rogoża 2014, s. 3]. Sprzyja temu polityka władz krymskich, które poprzez wyjątkowo korzystne oferty cenowe chcą sprowadzić na Półwysep jak największą liczbę turystów. Działanie takie podyktowane jest również bieżącą polityką. Stosunkowo duża ilość turystów odwiedzających Krym ma wskazywać na normalizację procesów politycznych zachodzących na Półwyspie w końcu o akceptacji jego przynależności do Federacji Rosyjskiej [Krym 2017, s. 1; Szuszyn 2016, s. 1-3].

Wprowadzone przez państwa „obszaru euroatlantyckiego” sankcje ekonomiczne okazały się zbyt słabym narzędziem presji aby wymusić na stronie rosyjskiej zmiany w prowadzonej przez kremlowski ośrodek władzy polityce zagranicznej. Rosjanom udało się wykorzystując do tego środki finansowe znajdujące się w depozycie funduszu stabilizacyjnego dokonać pewnego przeorientowania gospodarczego państwa. Spadło, choć nadal utrzymuje się na wysokim poziomie, znaczenie surowców energetycznych dla finansowania budżetu państwa. Obecnie wpływy z tytułu sprzedaży surowców energetycznych stanowią około 30% wszystkich dochodów budżetowych. Wyraźnemu przyspieszeniu uległa modernizacji sektora rolnego kraju. W mijającym 2017 roku rosyjski sektor rolny stał się głównym globalnym eksporterem zbóż. Pewien postęp zanotowano również w innych częściach przemysłu rolnego w tym sadownictwie oraz hodowli [Olipra 2017, s. 1-7].

Poważny wymiar ekonomiczny ale również polityczny ma budowa mostów: drogowego oraz kolejowego z rosyjskiego Tamania na Krym. Całkowita długość konstrukcji ma wynosić 19 kilometrów z czego około 6 kilometrów będzie przebiegać przez wyspę Kosa Tuzla. Instalacja ma być oddana do użytku w końcu grudnia 2018 roku. Jej przepustowość ma wynosić blisko 40 tysięcy pojazdów mechanicznych dziennie. Koszt budowy powinien się zamknąć w wartości 4 mld USD [Dura 2017, s. 1-2; Строительство 2017, s. 1-10]. Umożliwi to sprawną komunikację zarówno w przypadku wymiany osobowej

jak również towarowej. Z politycznego punktu widzenia scali Krym z Federacją Rosyjską. Będzie też sukcesem władz rosyjskich świadczącym o rosnących możliwościach państwa rosyjskiego w sferze wykorzystania nowych technologii. Dla Ukrainy oznaczać będzie kolejny krok do rozerwania więzi z Półwyspem Krymskim oraz pozbawienie strony ukraińskiej większości posiadanych do tej pory, a wynikających z położenia geograficznego Półwyspu Krymskiego, narzędzi wpływu. Władze rosyjskie chcą ostatecznie uniezależnić Krym od Ukrainy planując również rozpoczęcie z początkiem 2018 roku budowy instalacji odgradzającej Krym od Ukrainy na 50 kilometrowym odcinku granicy. Uniemożliwi to zdaniem strony rosyjskiej ograniczenie nielegalnego przepływu osób oraz towarów. Rosjanie chcą w ten sposób dokonać ostatecznej integracji ekonomicznej Półwyspu Krymskiego z Federacją Rosyjską. Budowa instalacji ma zostać zakończona do połowy 2018 roku [RT. 2017, s. 1].

Zakończenie

Rosyjsko-ukraiński konflikt 2014-2017 w trwały sposób wpłynął na relacje międzynarodowe w jasny i stanowczy sposób zaakcentował główny cel strategii polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej jakim jest odzyskanie utraconej po rozpadzie ZSRR pozycji mocarstwa globalnego równoważącego wpływy amerykańskie. Rosjanie nie zawahali się użyć siły aby zdestabilizować sytuację na Ukrainę do tego stopnia aby ta ostatnia nie była zdolna do prowadzenia skutecznej polityki zagranicznej na rzecz zbliżenia ze strukturami „obszaru euroatlantyckiego”. Odpowiedzią Zachodu były sankcje polityczno – ekonomiczne, które mimo, iż dotkliwe, nie wpłynęły na zmianę stanowiska ze strony Federacji Rosyjskiej. Konflikt wpłynął na pozycję zajmowaną przez Federację Rosyjską na „Starym Kontynencie”. Jego efektem jest również utrata przez kraje europejskie ostatnich narzędzi nacisku na Federację Rosyjską, która separując się od krajów Wspólnoty stała się, w dużym stopniu niezależnym politycznie, gospodarczo, graczem. Pośrednio konflikt przyczynił się do wzmocnienia roli USA jako gwaranta suwerenności państw wchodzących w skład UE i NATO aczkolwiek odbiło się to kosztem pozycji negocjacyjnej Europejczyków wobec Amerykanów, co w przyszłości przełoży się zapewne na dalsze ograniczenie znaczenia i roli jaką odgrywa UE w polityce globalnej. Już obecnie można zaryzykować tezę o marginalnym znaczeniu UE, rozumianej jako instytucja, jak również państw ją tworzących w rozwiązywaniu konfliktów międzynarodowych. Najpoważniejszą konsekwencją konfliktu rosyjsko – ukraińskiego może się jednak okazać przeorientowanie polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej z kierunku europejskiego na azjatycki co zresztą odpowiada również wcześniejszym decyzjom amerykańskich elit politycznych o wyodrębnieniu obszaru azjatyckiego jako kluczowego dla amerykańskiej polityki zagranicznej. Konflikt na linii Moskwa–Kijów przyczynił się również do intensyfikacji działań ze strony państw europejskich w mniejszej mierze samej Wspólnoty na rzecz dywersyfikacji dostaw gazu ziemnego i ropy naftowej. W kolejnych latach można się spodziewać wycofywania Rosji z europejskiego rynku gazu ziemnego w mniejszym stopniu ropy naftowej na rzecz współpracy z państwami azjatyckimi zwłaszcza ChRL.

Proces ten ze względu na doraźne interesy stron, będzie jednak przebiegał stosunkowo wolno. Zarówno Federacja Rosyjska jak również państwa tworzące Unię Europejską nie posiadają możliwości w miarę szybkiego przeorientowania swojej polityki energetycznej. Na ile jednak trwałe okaże się wychodzenie Rosji z „politycznej mapy” Europy trudno jednoznacznie określić. Szybkość zachodzących w świecie globalnych zmian, wpływ zjawisk politycznych, gospodarczych a nawet klimatycznych niweczyło wiele przyjętych, zdawałoby się nie podlegających dyskusji tez.

BIBLIOGRAFIA

- Chawryło K. (2014). *Rosyjscy nacjonałiści wobec polityki Kremla na Ukrainie*. OSW: Warszawa.
- Cheda R. (2015). Straty osobowe i materiałowe sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej na Ukrainie i ich wpływ na sytuację wewnętrzną Rosji. [w:] *Wpływ wojny z Ukrainą na sytuację wewnętrzną Rosji i jej relacje z Zachodem*. Kowalczyk Adam (red.), Raport Fundacji Amicus Europae. Warszawa.
- Ciechanowicz A. (2016). *Rosyjskie cyberataki na Niemcy*. OSW: Warszawa.
- Darczewska Jolanta. (2014). *Anatomia rosyjskiej wojny informacyjnej. Operacja krymska – studium przypadku*. OSW: Warszawa.
- Fischer E. Rogoża J. (2014). *Krymski worek bez dna: koszty aneksji Półwyspu przez Rosję*. OSW: Warszawa.
- Giedroń J. (2004). *Emigracja Ukraińska. Listy 1950-1982*, Warszawa: Czytelnik.
- Gruszczak A. (2011). *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna. Asymetria i hybrydowość. Stare armie wobec nowych konfliktów*, Waldemar Sokoła, Bogdan Zapała (red.), 11, Warszawa: BBN.
- Jakubowski A. (2008). *Struktura etniczna współczesnej Ukrainy*. „Facta Simonidis” 1 (2008), s. 100-120.
- Kaczyńska Katarzyna. (2014) *Federacja Rosyjska a mniejszość rosyjska na Ukrainie. Nowe narzędzie kontroli przestrzeni postradzieckiej*. „Przegląd Geopolityczny” 8 (2018), s. 175–185.
- Kardaś S. Konończuk Wojciech. (2014). *Rosyjsko – ukraińska gazowa zimna wojna*, Analizy. OSW: Warszawa.
- Konończuk W. (2013). *Gaz instrumentem rosyjskiej presji na Ukrainę*. Analizy OSW: Warszawa.
- Kowalczyk A. (red.), (2015). *Wpływ wojny z Ukrainą na sytuację wewnętrzną Rosji i jej relacje z Zachodem*, Warszawa: Amicus Europae.
- Kozłowski A. (2015), *Stany Zjednoczone wobec konfliktu na Ukrainie*, Warszawa: Fundacja Amicus Europae.
- Malinowski K. (2014). *Stanowisko Niemiec wobec konfliktu na Ukrainie i implikacje dla Polski*. Biuletyn PISM 175 (2014): 1-6.
- Olszański T. (2003). *Trud niepodległości. Ukraina na przełomie tysiącleci*. ISS: Warszawa.
- Olszański T. (2014). *Tatarzy Krymscy po aneksji półwyspu przez Rosję*. OSW: Warszawa.
- Olszański T. (2015). *Ukraiński nacjonalizm czasu wojny*. OSW: Warszawa.
- Przybyła K. (2016), *NATO wobec konfliktu na Ukrainie*, Warszawa: BBN.
- Riabczuk M. (2004), *Dwie Ukrainy*, Warszawa: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka Jeziorańskiego
- Rodkiewicz W., Rogoża J., Wierzbowska-Miazga A. (2014), *Rosyjska polityka wobec Ukrainy: lokalne działania, globalne cele*, Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich.
- Sarna Arkadiusz. (2014). *Gospodarka Ukrainy: między oczekiwaną pomocą Zachodu a realnymi sankcjami Rosji*. OSW: Warszawa.
- Strzelecki J. (2017). *Rosyjski nacjonalizm trzy lata po aneksji Krymu*. OSW: Warszawa.
- Żochowski Piotr. Jaroszewicz Marta. 2017, *Walka z korupcją na Ukrainie – w oczekiwaniu na rezultaty*. OSW: Warszawa.

- Wilk A. (2014). *Rosyjska interwencja na Krymie*. OSW: Warszawa.
- Wyganowski J. (2014). *Dlaczego Rosja bierze Krym?*, „Energia Gigawat” (3) 2014, s. 1-4.
- BBC. (2014). *Китай балансирует между Украиной и Россией*. Pobrano dnia 26 grudnia 2017, z: http://www.bbc.com/russian/international/2014/04/140415_china_balance_politics.
- Dostawy energii elektrycznej z Ukrainy nie są już dla Krymu niezbędne*. 2015. Pobrano dnia 26 grudnia 2015, z: <https://pl.sputniknews.com/gospodarka/201512091612816-krym-ukraina-rosja-energia-elektryczna/>
- Jakubik W., Stępiński P. (2015), *Rosja chce do końca roku uruchomić dostawy energii elektrycznej na Krym*. 2015. Pobrano dnia 26 grudnia 2015, z: <http://www.cire.pl/item,117753,1,0,0,0,0,rosja-chce-do-konca-roku-uruchomic-dostawy-energii-na-krym.html>.
- Kozak M. (2014). *Rosyjska broń nie obędzie się bez silników z Ukrainy*. dostęp 26 grudnia 2017 roku. z: <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/rosyjska-bron-nie-obedzie-sie-bez-silnikow-z-ukrainy-2/>.
- Krym chce pobić rekord goszcząc w tym roku 7 milionów turystów*. 2017. dostęp z dnia 26 grudnia 2017, z: <https://pl.sputniknews.com/opinie/201605112793820-Krym-turystyka/>
- Maciążek P. (2016). *Rosyjskie media: Polska zalewa Ukrainę gazem z Gazpromu*. Pobrano dnia 26 grudnia 2017 roku, z: <http://www.mspo.defence24.pl/433418,rosyjskie-media-polska-zalewa-ukraine-gazem-z-gazpromu>
- Mano S. (2017). *Три года после аннексии Крыма: Китай пользуется ситуацией для военной экспансии*. Pobrano dnia 26 grudnia 2017., z: <http://inosmi.ru/politic/20170313/238868690.html>
- Na Krymie panuje katastrofalna susza*. 2017. Pobrano dnia 26 grudnia 2017 roku, z: <http://wschodnik.pl/ukraina/item/12298-na-krymie-panuje-katastrofalna-sytuacja-z-woda-putin-przygotowuje-ultimatum-dla-ukrainy.html>
- Olipra J. (2017). *Embargo zmieniło rosyjski rynek żywności*. Pobrano dnia 25 grudnia 2017 roku, z: <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/embargo-zmienilo-rosyjski-rynek-zywnosci/>
- Строительство моста в Крыму*. 2017. Pobrano dnia 26 grudnia 2017 roku, z: https://ria.ru/trend/Crimea_Kerch_bridge_construction_18032016/
- PAP (2015). *Rekordowe poparcie dla działań Władimira Putina*. Pobrano dnia 25 grudnia 2017 roku, z: <https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1467089,Rosja-rekordowe-poparcie-dla-dzialan-Wladimira-Putina>
- PAP. (2017). *Rosyjski minister: budowa elektrowni na Krymie będzie kontynuowana*. Pobrano dnia 26 grudnia 2017 roku, z: http://energetyka.wnp.pl/rosyjski-minister-budowa-elektrowni-na-krymie-bedzie-kontynuowana,302104_1_0_0.html
- RT. (2017). *Rosja odgrodzi nielegalnie anektowany Krym*. Pobrano dnia 26 grudnia 2017 roku. <https://www.tvp.info/34855958/rosja-ogrodzi-nielegalnie-anektowany-krym>
- Jak wygląda Krym po dwóch latach okupacji*, <http://www.rp.pl/Konflikt-na-Ukrainie/303169871-Jak-wyglada-Krym-po-dwoch-latach-okupacji.html>
- Trusiewicz I. (2015). *Woda limitowana na Krymie*. Pobrano dnia 26 grudnia 2017 roku, z: <http://www.rp.pl/artykul/1193615-Woda-limitowana-na-Krymie.html>
- Why Ukraine needs anti – corruption courts?*. 2016. Pobrano dnia 24 grudnia 2017 roku, z: <https://antac.org.ua/en/publications/why-ukraine-needs-corruption-courts>
- Zaskilniak L. (2016). *Dzieje Polski w historiografii ukraińskiej i świadomości społecznej Ukraińców początku XXI wieku*. Pobrano dnia 25 grudnia 2017 roku, z: http://jazon.hist.uj.edu.pl/zjazd/materialy/zaskilniak_pl.pdf
- Витко А. (2017). *Возвращение в родную гавань: Черноморский флот после воссоединения Крыма с Россией*. Pobrano dnia 26 grudnia 2017 roku, z: <http://tass.ru/spec/black-sea-fleet>